

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Umarova Nilufar Alimat qizi, Davlatova Madina Qo'ldosh qizi

SamDU Kattaqo'rg'on filiali 1-bosqich talabalari

Ilmiy rahbar :Madatov Ilhom Yusupovich

INKLYUZIV TA'LIM TIZIMIDA OILANING O'RNI. INKLYUZIV TA'LIM : MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

Annotatsiya: Inklyuziv ta'lim muammosi murakkab, ko'p o'lchovli va ko'plab tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. Nogiron bolalar ta'limini rivojlantirishning nafaqat samarali, balki iqtisodiy usulini ham ta'minlab ,keng tarqalgan xurofot va pedagogik stereotiplardan xalos bo'lishda ijtimoiy to'siqlarni va to'siqsiz muhit deb nomlangan tashkiliy qiyinchiliklarni ta'kidlash zarur . Ta'lim muammolari, maktab o'quvchilari, ularning ota-onalari, o'qituvchilarning oddiy bolalar bilan birgalikdagi ta'lim sharoitida nogiron bolalar ta'limining afzalliklari va kamchiliklari to'g'risida fikrlarini o'rganish bo'yicha jamoatchilik fikrini o'rganish alohida dolzarbdir.

Kalit so'zlar: inklyuziv, nogiron, pedagogik maslahatlar, davlat muassasalari ,integratsiyalashgan, inklyuziv sinflar, nevropatolog, jismoniy terapiya, defektolog, logoped, neyropsikiyatr.

Yaqinda inklyuziv ta'limning istiqbollari nafaqat o'quv jarayoni tashkilotchilari, balki nogiron bolalarni tarbiyalayotgan ota-onalar uchun ham katta qiziqish uyg'otdi. Bugungi kunda nafaqat Rossiyada, balki chet ellarda ham "maxsus" va oddiy bolalarning birgalikdagi ta'limi bilan bog'liq muammolar qanday hal etilayotganligi masalasi ayniqsa dolzarbdir. Inklyuziv ta'lim, avvalambor, uning barcha ishtirokchilari uchun bilim olishlari uchun maqbul sharoitlarni yaratishni nazarda tutadi.

Rossiya qonunchiligi nogiron bolalarning ota-onalari uchun ular uchun muayyan turdagi ta'lim muassasasini tanlash to'g'risida yakuniy qaror qabul qilish huquqini

o'zida saqlab qoladi va ta'lim yo'nalishi. Bunday qarorlar o'z-o'zidan hissiyotlar ta'siri ostida emas, balki barcha psixologik, tibbiy va pedagogik maslahat mutaxassislarning tavsiyalarini hisobga olgan holda qabul qilinishi kerak. Ota-onalarning ushbu huquqini hurmat qilgan holda va ongli ravishda tanlash uchun sharoit yaratib, integratsiya jarayoniga jalb qilingan barcha mutaxassislar bu borada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan masalalarni aniq tushunishlari kerak: ota-onalarning o'z farzandining imkoniyatlarini baholashning etarlicligi darajasi; davlat muassasalari o'qituvchilarining alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni o'qitishga tayyorligi; oddiy maktab o'quvchilarining ota-onalarining bir sinfda turli xil ta'lim olish imkoniyatlariga ega bolalarni tarbiyalashga tayyorligi; oddiy maktab o'quvchilari va nogiron bolalarning birgalikdagi ta'limida ta'lim sifati muammosi; inklyuziv ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari uchun jismoniy va ruhiy farovonlik uchun sharoit yaratish.

O'quv jarayoni bilan bog'liq masalalarni ta'lim muassasasi mutaxassislari, psixolog, nutq terapevti va boshqalar hal qiladi. Ammo "maxsus" bola va uning oilasining qiyinchiliklari, ko'pincha, ularning qiyinchiliklari bo'lib qoladi. Yechim topolmay, ular bunday o'quvchini ta'lim muhiti va bolalar jamoasidan siqib chiqarishga olib kelishi mumkin. Natijada, bunday qo'shilishning har bir ishtirokchisi o'zini jarohat olgan tomon deb atashi mumkin. Ma'lumki, bola tarbiyasi va ta'limi samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri ota-onalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi darajasi bilan belgilanadi, bu ularning o'z farzandlari rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari, aqliy rivojlanish sifatining asosiy xususiyatlari va ularning yosh me'yorlariga muvofiqligi va hissiy-ijobiy ijtimoiy roli

Ota-onalarning yetishmovchiligining og'riqli tajribasi, bolaning oldida o'zini aybdor his qilish hissi, boshqalar oldida uyat, ota-onalarga yomon ta'sir qiladi va bilvosita, bolada noilojlik hissi, umidsizlik va umuman hayot istiqbollari salbiy baholaydi. Bunday ota-onalar uchun shaxsiy tajribasida bunday qiyinchiliklarga duch kelgan va nafaqat bu qiyinchiliklar bilan yashashni, balki ularga qarshi kurashishni ham o'rganish qobiliyati bo'lgan odamlar bilan doimiy aloqada bo'lish imkoniyati katta ahamiyatga ega. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni tashkil etish shakllaridan biri bu nogiron bolalarning ota-onalari uyushmasi - ota-onalarning tashkilotga birlashishi. Ularni birlashtirishning turli shakllari mavjud, ammo ularning maqsadi bitta - "maxsus" bolani tarbiyalayotgan oilalarga yordam berish va qo'llab-quvvatlash.

Taqqoslash uchun biz turli mamlakatlardagi o'xshash ota-onalar uyushmalarining tajribasini tahlil qildik. Masalan, Xelsinki Internet tezkor ma'lumot almashishning asosiy shakli hisoblanadi. Ota-onalar o'zlarining savollarini tegishli saytga "joylashtirishlari" mumkin, va ota-onalar uyushmasining boshqa a'zolari maslahat berishlari, ma'lumot almashishlari yoki shaxsiy tajribalarini taklif qilishlari mumkin. Xuddi shu tarzda, o'qitishning yangi yondashuvlari, yangi maxsus adabiyotlar, mutaxassislarning tavsiyalari va boshqalar to'g'risida ma'lumotlar tarqatiladi. Tashkilotlar ma'lum bir moddiy resurslarga ega bo'lib, ular shaxsiy oila uchun mavjud bo'lmasligi mumkin. Ularning ixtiyorida qimmatbaho uskunalari va maxsus rehabilitatsiya vositalari mavjud bo'lib, ular ota-onalarga mustaqil ravishda yoki mutaxassislarning yordami bilan tashkilot binolarida oila uchun qulay vaqtda

bola bilan ishlashga imkon beradi; siz ushbu qurilmalarni ma'lum muddatga ijaraga olishingiz mumkin. Chet el tajribasi, shuningdek, nogiron bolalarning ota-onalari uchun o'z farzandlarini inklyuziv ta'limga yanada samarali tayyorlash uchun foydali bo'lishi mumkin.

So'nggi o'n yillikda inklyuziv ta'lim deb ataladigan narsa Rossiyaning ta'lim tizimiga tobora ko'proq tatbiq etilmoqda, bu esa nogiron bolalarga oddiy bolalar yonida oddiy sinflarda o'qish imkonini beradi. Ingliz tilidan tarjimada "inklyuziv" atamasi "kiritilgan, jalb qilingan" degan ma'noni anglatadi. Inklyuziv ta'lim butun bolani rivojlantirish va tarbiyalash jarayonini, uning jamiyatdagi ishtirokini qamrab oladi. Inklyuzivlik - barcha talabalar (nogiron va nogiron) ham ijtimoiy, ham akademik jihatdan ko'proq imkoniyatlarga ega bo'lishlarini nazarda tutadigan yondashuv va falsafa. Inklyuziv - bu o'quvchilarning xilma-xilligini hisobga oladigan yondashuv bo'lib, unda o'quv rejalari va maqsadlari ularning qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda tuzatiladi. Inklyuzivlik har bir talabani o'zlarini qabul qilingan his qilishlariga hissa qo'shadi, shu bilan ularning qobiliyatlari va ehtiyojlari hisobga olinadi va qadrlanadi.

Integratsiyalashgan ta'lim bo'yicha eksperiment 10 yil oldin boshlangan. Bu Rossiyaning 11 mintaqasida bo'lib o'tadi. Oddiy maktablar ma'muriyati va o'qituvchilari ijtimoiy mavqei, jismoniy, hissiy va intellektual rivojlanishidan qat'i nazar, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni qabul qilishadi va ularga ushbu bolalar ehtiyojlariga yo'naltirilgan psixologik-pedagogik texnikalar asosida sharoit yaratadilar.

Inklyuziv sinflarga ega bo'lgan ta'lim muassasasi quyidagi vazifalarni hal qiladi:

Turli xil boshlang'ich imkoniyatlari bo'lgan bolalar uchun yagona psixologik qulay ta'lim muhitini yaratish;

Tuzatish jarayonlarining samaradorligini diagnostikasini ta'minlash,

Maktab bosqichida alohida ehtiyojli bolalarni moslashtirish va ijtimoiylashtirish;

Diagnostika-maslahat, tuzatish va rivojlantirish, davolash-profilaktika, ijtimoiy va mehnat faoliyati yo'nalishlarining o'zaro ta'siri orqali inklyuziv ta'lim jarayonini samarali psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini tashkil etish;

Maktabgacha taraqqiyotdagi kamchiliklarni qoplash;

Bolalarni muvaffaqiyatli faoliyatga jalb qilish orqali hissiy va shaxsiy sohadagi salbiy xususiyatlarni bartaraf etish;

Inklyuziv maktablar bu ma'noda juda moslashuvchan, chunki ular o'qituvchilar va o'quvchilarga kerakli qo'llab-quvvatlash va xizmatlardan, qachon va qaerda kerak bo'lganda foydalanish imkoniyatini beradi. Moslashuvchan jadvallar, ota-onalar bilan ishlash, jamoat tashkilotlari bilan o'zaro munosabatlar va sinfdan tashqari qo'shma tadbirlar o'qituvchilarga bolalarning qiziqishlari va ehtiyojlariga yaxshiroq moslashishga yordam beradigan usullar,

Aynan "maxsus" bolalarning ota-onalari ularni oddiy bolalar jamoasiga qo'shilishini talab qilmoqdalar. Avvalo, bu "o'ziga xos" bolaning real hayotda ijtimoiy moslashuvi yaxshi rivojlangan tuzatish (maxsus) ta'lim tizimida o'nlab yillar

davomida rivojlanish muammolari bo'lgan bolalarni o'qitish metodikasi bilan kam rivojlanganligi bilan bog'liq - u jamiyatdan ajralib qoldi. Bolalar bilan maxsus ehtiyojlar ixtisoslashgan muassasalarga qaraganda umumiy ta'lim maktablarida hayotga yaxshiroq moslashish. Farqi, ayniqsa, ijtimoiy tajribani egallashda seziladi. Sog'lom bolalar ta'lim qobiliyatini yaxshilaydi, bag'rikenglik, faollik va mustaqillikni rivojlantiradi.

Nogiron bolalarni tarbiyalayotgan oilalar bilan ishlashning muhim yo'nalishi - bu nogiron bolalarning ota-onalarining jamoat birlashmalarini yaratish, bunday uyushmalarning mavjudligi, birinchi navbatda, ota-onalarda ular yolg'iz emasligiga ishonchni kuchaytiradi, ikkinchidan, yordam, tushunishga, bilim, tajriba, foydali ma'lumotlar bilan o'zaro boyitish; o'xshash "baxtsizlikdagi hamkasblar" bilan muloqot doirasini kengaytiradi. Boshqa tomondan, bir muncha vaqt o'tgach, "baxtsizlikdagi hamkasblar" doirasidagi ushbu muloqot ijtimoiy dunyoni "biznikiga" va "biznikiga" bo'linishiga turtki beradi, bu esa o'z navbatida ularni jamiyatning qolgan qismidan ajralishga olib keladi.

Oila bilan ishlashning asosiy maqsadi - barcha oila a'zolarining (jismoniy, ijtimoiy, ma'naviy, axloqiy, intellektual) shaxsiy rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, har tomonlama ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatish, shuningdek, bola va uning atrofini turli xil omillarning shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta'siridan himoya qilish.

Oila bilan uyushgan hamkorlik jarayoni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

yordam so'rovlarini o'rganish va tavsifi;

oila yashaydigan sharoitlarni tekshirish;

oilaning umumiy muammolariga oydinlik kiritish va uning xususiyatlari, boshqalardan farqi;

oilaning maqsadlari va umidlarini aniqlashtirish;

javob berish shakllarini kuzatish (ular jim, gapirish, janjal, tajovuzkor o'zini tutish, ishonmaslik va h.k.);

ushbu oilaga allaqachon yordam bergan va hozirda yordam berayotganlarni o'rganish;

uning a'zolari oilasidan chiqib ketishning ta'siri;

oilaning o'tmishini o'rganish;

oila a'zolarining shaxsiy xususiyatlarini o'rganish.

Inklyuziv ta'lim muammolari instituti va shahar resurs markazi Moskva shahar psixologiya va pedagogika universiteti negizida tashkil etilgan. Shaharda inklyuziv ta'limni rivojlantirish strategiyasi ishlab chiqilmoqda. Xuddi shu oliy o'quv yurtida, shaharda inklyuziv amaliyotni amalga oshiradigan mutaxassislarining malakasini oshirish bo'yicha katta ishlar boshlandi, bundan tashqari, kelajakda ushbu inklyuziv muassasalarga keladigan mutaxassislarni tayyorlash boshlanadi. Umuman olganda, biz ta'lim tizimining turli darajalarida ma'lum tajriba to'planishi, ta'lim vertikalining deyarli barcha bosqichlarida inklyuziv jarayonning "ishga tushirilishi" - erta yordam xizmatidan o'rta maxsus ta'limgacha ishonch bilan gapirishimiz mumkin. Oliy ma'lumot. ta'lim muassasalari, bu bizga umrbod inklyuziv ta'lim haqida gapirish huquqini beradi. Bu uzluksiz inklyuziv ta'lim insonning keyingi barcha yutuqlari

bog'liq bo'lgan asosiy bosqich bo'lib xizmat qilishi kerak. Bu milliy madaniyatni saqlashning asosi va bolaning shaxsiyatini shakllantirishning muhim sharti va o'zi va oilasining ijtimoiy moslashuvi.

Moskvada inklyuziv ta'limning hozirgi rivojlanish bosqichi Aleksina S.V., t.f.d. Psixol. D., Inklyuziv talim muammolari instituti direktori Moskvada o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lgan voqea bo'lib o'tdi - ichki qonunchilik amaliyotida birinchi marta inklyuziv ta'limni ta'lim sifatida belgilaydigan "Nogironlarni o'qitish to'g'risida" gi qonun qabul qilindi. nogiron bolalarni va bolalarni bunday cheklovlarsiz tarbiyalash. Qonunning o'zi haqida izoh bermasdan, men inklyuziv ta'limning hozirgi rivojlanish bosqichining asosiy xususiyatlari haqida ba'zi mulohazalarga to'xtalib o'taman. Haqiqiy vaziyatni yaxshiroq tushunish uchun ba'zi asosiy fikrlarga oydinlik kiritish kerak.

Inklyuziya - bu maqsadni - jamoatchilik bilan aloqalarni insonparvarlashtirishni va nogironlarning sifatli ta'lim olish huquqini qabul qilishni aniq tushunishni nazarda tutuvchi ijtimoiy tushuncha. Ta'limga qo'shilish - jamiyatga qo'shilish bosqichi, uning rivojlanishining gumanitar g'oyalaridan biri. Inklyuziv ta'limning rivojlanishi - bu yangi tizimni yaratish emas, balki umuman ta'lim tizimidagi sifat va tizimli o'zgarishdir.

Endi atamaning o'zini tushunishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu qonuniy jarayon. Kasbiy fikrlash faoliyat semantikasini aniqlashni talab qiladi. Men o'z nuqtai nazarimdan bir nechta muhim aksentlarni qo'shaman.

«Ta'limni tashkil etish tamoyili sifatida inklyuziya-bu ijtimoiy-pedagogik hodisa. Shunga ko'ra, inklyuziya individual bolani o'zgartirish yoki to'g'rilashga emas, balki ta'lim va ijtimoiy muhitni berilgan bolaning imkoniyatlariga moslashtirishga qaratilgan»(Prof. Ulf Janson).

Vebsterning yangi qisqartirilmagan universal lug'atida inklyuziya "biror narsa kiritilishi, ya'ni ishtirok etish, qamrab olinishi yoki bir butunning bir qismi sifatida qo'shilish jarayoni" deb ta'riflanadi

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning hozirgi bosqichi ko'plab qarama - qarshiliklar va muammolar bilan to'lib toshgan va bizdan ichki tajribani va pozitsiyalar izchilligini hisobga olgan holda professional ochiq muloqotni, konstruktiv bahsni talab qiladi. Moskvada inklyuziv ta'limni rivojlantirish strategiyasida bu davr o'tish davri sifatida belgilangan.

Bu o'tishning muhim holati maktabimizning o'zgarishga tayyorligidir. Inklyuziv ta'lim amaliyotini ishlab chiqish tez sodir bo'lmaydigan tizimli institutsional o'zgarishlarni talab qiladi. Ammo ularning eng qiyinlari - bu o'qituvchining psixologiyasidan boshlab (bu eng qiyin) va butun tizim faoliyatining iqtisodiy va moliyaviy asoslari bilan tugaydigan odamlarning professional tafakkuri va ongidagi o'zgarishlar. Inklyuziv ta'limning joriy etilishi nafaqat "to'siqsiz muhit" ni tashkil etishdagi qiyinchiliklarga, balki birinchi navbatda ijtimoiy xarakterdagi muammolarga duch kelmoqda. Ularga keng tarqalgan stereotiplar va noto'g'ri qarashlar, o'qituvchilar, bolalar va ularning ota -onalarining ta'limning yangi tamoyillarini qabul qilishga tayyorligi yoki rad etishlari, shuningdek, tizimli, keng qamrovli psixologik va pedagogik bilimlar va texnologiyalarning yo'qligi, mahalliy

tajriba bilan bevosita bog'liq bo'lgan maxsus monitoring tadqiqotlari kiradi. inklyuziv ta'lim. E'lon qilingan falsafiy asoslar va tamoyillar bilan bir qatorda, inklyuziv ta'lim metodologiyasining yo'qligi ishonchning yo'qligi va g'oyaning o'zini tanqid qilish bilan bog'liq ko'plab savollarni tug'diradi.

Bugungi kunda Moskvada inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun resurslarni qo'llab -quvvatlashning asosiy yo'nalishlari:

1. Pedagogik jamoalar faoliyatini ilmiy -uslubiy ta'minlash;
2. Inklyuziv jarayonlarning barcha ishtirokchilarini psixologik qo'llab -quvvatlash;
3. Ta'lim tizimining turli darajalari o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonini loyihalash.
4. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolani umumiy ta'lim muhitiga qo'shish jarayonlarini individual o'qitish va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash uchun amaliyotga yo'naltirilgan texnologiyalarni ishlab chiqish;

5. Inklyuziv ta'lim muhitining tarkibiy qismlari va mazmunini modellashtirish.

Shunday qilib, aytish mumkinki, inklyuziv ta'limning tavakkalchiliklaridan biri bu inklyuziv ta'lim shakllarining asosiy muammosiga javob beradigan ichki ijobiy "inklyuziya tajribasi" va o'ziga xos psixologik -pedagogik texnologiyalarning "chiqib ketishi" - bu professional (metodik) va o'qituvchilarning shaxsiy tayyorgarligi. ommaviy maktablar barcha o'quvchilarga va ularning soglig'iga zarar etkazmasdan ta'limning ushbu shaklini amalga oshirishga.

Maxsus bolani umumiy ta'lim muassasasi muhitiga qo'shishning belgilangan ustuvor yo'nalishlarini samarali amalga oshirish, umuman, inklyuziv jarayonni ham, uning individual tarkibiy qismlarini ham maxsus psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashsiz deyarli imkonsiz bo'lib tuyuladi, chunki bolalarni o'z ichiga oladi. Ta'limda nogironligi bo'lgan shaxslar tashkiliy jihatdan ham, tarkib jihatidan ham juda qiyin. Inklyuziv amaliyotni psixologik va pedagogik qo'llab -quvvatlashning mos modelini va o'ziga xos texnologiyalarini yaratish, ma'lum darajada, bu jarayonni iloji boricha moslashuvchan va plastik holga keltirishga imkon beradi.

XULOSA: Xulosa qilib shuni ta'kidlashni istardimki, barcha bolalar jismoniy, intellektual, etnik, ijtimoiy va boshqa xususiyatlariga qaramay, umumiy ta'lim tizimiga kiritilishi, yashash joyidagi tengdoshlari bilan birga tarbiyalanishi kerak. Inklyuziv ta'lim nafaqat maxsus ta'limga muhtoj bolaning va uning oilasining jamiyatdagi mavqeini oshiradi, balki bag'rikenglik va ijtimoiy tenglikni rivojlantirishga yordam beradi. Kelajakda esa ular jamiyatdagi o'z o'rnini topa olishlariga ishonch ruhi paydo bo'ladi.

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. AQSHning inklyuziv ta'lim milliy haftaligi materiallari 2001.
2. Vebsterning yangi qisqartirilmagan universal lug'ati, 1994 yil.
3. "Inklyuziv ta'lim" muvaqqat Nizomi 2005.
4. Imkoniyati chyeqlangan bolalar va o'smirlar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish togrisida muvaqqat NIZOM. O`RXTV T., 19 syentyabr.